

ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РОЗЛУЧЕНИХ ЛЮДЕЙ ДО ВСТУПУ У НОВІ СІМЕЙНІ СТОСУНКИ

FACTORS OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF DIVORCED PEOPLE FOR ENTERING INTO A NEW FAMILY RELATIONSHIP

У статті розглянуто позитивні та негативні суб'єктивні й об'єктивні чинники, що впливають на розвиток психологічної готовності розлучених людей до вступу в нові сімейні стосунки. Проблема психологічної готовності розлучених людей до вступу в новий шлюб є надзвичайно актуальною в сучасному суспільстві, оскільки інститут шлюбу зазнав низки значних трансформацій. Причинами таких змін є політичні й соціальні аспекти, переоцінка життєвих цінностей та формування нового стереотипного мислення. Зазвичай основними змінами у ставленні до шлюбу є психологічна незрілість та неготовність до створення нової сім'ї.

Психологічна готовність до вступу в сімейні стосунки безпосередньо пов'язана з емоційною сферою, і зазвичай мотивами створення сім'ї є любов, бажання мати дітей, спільність інтересів, психологічна підтримка партнера, споживацький інтерес, спільне проведення дозвілля, потреба в особистому щасті, інтимне задоволення, складні життєві обставини, усвідомлення власної необхідності, втеча від самотності. Автором досліджено аспекти підготовки до сімейного життя, а саме: соціальний аспект (значущість сім'ї, сімейних цінностей, соціальна роль сім'ї та батьківства); морально-етичний аспект (виховання доброзичливого ставлення до протилежної статі, повага, відповідальність, вірність, чесність та відчуття обов'язку перед іншими); юридичний аспект (основи законодавства про шлюб та сім'ю, обов'язки подружжя щодо одне одного, дітей та суспільства); психологічний аспект (формування поняття про психологічні основи сімейного життя та оволодіння навичками спілкування); педагогічний аспект (формування уявлення про роль сім'ї у вихованні дітей, особливості сімейного виховання та шляхи підвищення педагогічної культури батьків); побутово-економічний аспект (формування знань про бюджет сім'ї, культуру побуту та спільне ведення домашнього господарства).

За результатами дослідження визначені найбільш значущі чинники формування психологічної готовності розлучених людей до вступу в новий шлюб, а саме: мотиви вступу в повторний шлюб та очікування від нових стосунків, психологічна сумісність партнерів, бажання й потреби дітей від попереднього шлюбу та матеріальне становище шлюбних партнерів, а також вік, особливості темпераменту та тип характеру обох майбутніх партнерів.

Ключові слова: сім'я, повторний шлюб, психологічна готовність, об'єктивні та суб'єктивні чинники, мотиви шлюбу.

The article examines positive and negative subjective and objective factors affecting the development of the psychological readiness of divorced people to enter into new family relationships. The problem of the psychological readiness of divorced people to enter into a new marriage is extremely relevant in modern society, since the institution of marriage has undergone a number of significant transformations. The reasons for such changes are political and social aspects, reevaluation of life values and the formation of new stereotypical thinking. Usually, the main changes in attitudes towards marriage are psychological immaturity and unreadiness to start a new family.

Psychological readiness to start a family relationship is directly related to the emotional sphere, and usually the motives for creating a family are love, the desire to have children, common interests, psychological support of a partner, consumer interest, spending leisure time together, the need for personal happiness, intimate satisfaction, difficult life circumstances, awareness of one's own need, escape from loneliness.

The author investigated aspects of preparation for family life, namely: social aspect (importance of family, family values, social role of family and parenthood); moral and ethical aspect (education of a friendly attitude towards the opposite article, respect, responsibility, loyalty, honesty and a sense of duty to others); legal aspect (fundamentals of legislation on marriage and family, duties of spouses to each other, to children and society); psychological aspect (forming the concept of psychological foundations of family life and mastering communication skills); pedagogical aspect (formation of the idea of the role of the family in raising children, peculiarities of family education and ways of improving the pedagogical culture of parents); household and economic aspect (formation of knowledge about the family budget, household culture and joint household management).

According to the results of the study, the most significant factors in the formation of the psychological readiness of divorced people to enter into a new marriage were determined, namely: motives for remarriage and expectations from new relationships, psychological compatibility of partners, wishes and needs of children from a previous marriage, and the financial situation of marriage partners, and as well as the age, characteristics of temperament and type of character of both future partners.

Key words: family, remarriage, psychological readiness, objective and subjective factors, motives for marriage.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.46>

Овод Ю.В.

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки
Хмельницький національний
університет

Постановка проблеми. Сучасна сім'я у своєму становленні пододала велику кількість психологічних змін та відповідно набула нових тенденцій у своєму розвитку.

Сучасні сім'ї дедалі частіше зосереджені на внутрішніх аспектах сімейного життя, зростає роль подружніх стосунків в забезпеченні її стабільності.

В той же час послаблення контролю зі сторони суспільної думки, а також економічні, правові та релігійні аспекти, які були притаманні для сімей минулого покоління, суттєво збільшили навантаження на морально-етичну сферу, що дозволяє нам робити висновок про те, що підготовка до сімейного життя та формування адекватного уявлення про сім'ю є суттєвою проблемою для сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розуміння психологічної готовності до нового шлюбу слід розглядати загальне поняття психологічної готовності. Поняття психологічної готовності розуміють як зрілість індивіда, його здатність до певного виду поведінки. Саме у такому напрямку працювали М. Дяченко, Ф. Іващенко, Л. Кандибович [3]. Для нашого дослідження інтерес представляють праці, присвячені питанню повторних шлюбів, серед яких роботи О. Столярчук [9]; проблеми розлучень та повторних шлюбів описує М. Марценюк [8]; класифікація повторних шлюбів, труднощі повторних шлюбів та психологічна допомога партнерам у повторному шлюбі – Н. Олифірович, Т. Зинкевич-Куземкина, Т. Велента [5]. Сім'я повторного шлюбу як феномен сучасного соціального життя описана у працях Т. Аргентової та В. Колотіліної [13]. Проблемам мотивації, подружньої сумісності, шлюбної адаптації, задоволеності шлюбом, сімейним конфліктам та кризам, психологічним особливостям повторних шлюбів присвячені роботи Л. Журавльової, О. Галицького [3], Є. Потапчука [6].

В повному обсязі поняття «готовності» було розкрито в роботах професора Х. Краги, який розглядав готовність як момент часу в житті індивіда, коли досягнутий ним рівень зрілості дозволяє йому набути користі із певного досвіду.

Метою статті є визначення позитивних та негативних суб'єктивних і об'єктивних чинників, що впливають на розвиток психологічної готовності розлучених людей до вступу у нові сімейні стосунки.

Виклад основного матеріалу. Проблема психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб є надзвичайно актуальною у сучасному суспільстві, оскільки інститут шлюбу зазнав ряду значних трансформацій. Причинами таких змін є політичні та соціальні аспекти, переоцінка життєвих цінностей та формування нового стереотипного мислення.

Досить велика кількість розлучених людей не можуть подолати страх нової невдачі та звикають до самотності; декому вдається його подолати та вступити у повторний шлюб, але з часом вони знову зазнають невдачі. Причинами такої «закономірності» є те, що травми, отримані в минулих стосунках нагадують про себе у новій сім'ї; новий шлюб не завжди

вирішує проблему, оскільки він є менш стійким та згідно статистики зазнає невдач у два рази більше ніж перший. Мабуть не випадково деякі дослідники називають повторний шлюб неусвідомленим «бігом за горизонтом».

Немає жодних гарантій того, що новий шлюб буде щасливішим ніж попередній, оскільки і в ньому кохання підлягає адаптації. Стабільність шлюбних відносин у новому союзі зазвичай пояснюється тим, що з досвіду першого, хоч і невдалого шлюбу, люди отримують урок, позбавляються недоліків, які раніше заважали щасливому сімейному життю та стають більш терпимими по відношенню один до одного.

Необхідний тривалий період часу для відновлення душевних сил, усвідомлення того, що сталося, пошуку нового партнера для сімейного життя.

Зазвичай основними змінами у відношеннях до шлюбу є психологічна незрілість та неготовність до створення нової сім'ї.

Психологічна готовність до вступу у сімейні стосунки безпосередньо пов'язана із емоційною сферою і зазвичай мотивами створення сім'ї є любов, бажання мати дітей, спільність інтересів, психологічна підтримка партнера, споживацький інтерес, спільне проведення дозвілля, потреба у особистому щасті, інтимне задоволення, складні життєві обставини, усвідомлення власної необхідності, втеча від самотності.

Підготовка до сімейного життя включає в себе такі аспекти:

1. Соціальний аспект (значущість сім'ї, сімейних цінностей, соціальна роль сім'ї та батьківства).
2. Морально-етичний аспект (виховання доброзичливого ставлення до протилежної статі, повага, відповідальність, вірність, чесність та відчуття обов'язку перед іншими).
3. Юридичний аспект (основи законодавства про шлюб та сім'ю, обов'язки подружжя один до одного, до дітей та суспільства).
4. Психологічний аспект (формування поняття про психологічні основи сімейного життя та оволодіння навичками спілкування).
5. Педагогічний аспект (формування уявлення про роль сім'ї у вихованні дітей, особливості сімейного виховання та шляхи підвищення педагогічної культури батьків).
6. Побутово-економічний аспект (формування знань про бюджет сім'ї, культуру побуту та спільне ведення домашнього господарства).

Коли ж говорити про повторний шлюб та психологічну підготовку до вступу у нові сімейні стосунки, то тут ситуація, що склалася, пов'язана в першу чергу із рядом психологічних та демографічних проблем, а саме:

- тиском негативного досвіду попереднього шлюбу;

- тривалим періодом відновлення душевної рівноваги після розпаду родини та краху сподівань щодо неї;

- подоланням страху повторної помилки;
- переважно більшість самотніх жінок над чоловіками у статусі холостяка [9].

Для повторного шлюбу характерними є свої особливості. Партнери, що пройшли розлучення не налаштовані на романтичні стосунки та розглядають шлюб переважно з прагматичної точки зору, вибір нового супутника життя є обдуманим, враховуються усі переваги та недоліки нового партнера, спільність інтересів та потреб. На відміну від першого шлюбу, основою повторного шлюбу є усвідомлена симпатія, а не емоційне захоплення.

Незважаючи на те, що проблема психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб є актуальною та важливою у суспільстві, у психології розроблено та проведено незначну кількість досліджень, що і призвело до вибору тематики нашої роботи.

Побудова стосунків у новій сім'ї супроводжується типовими труднощами, які є характерними для повторного шлюбу:

1. сором'язливість та невпевненість під час знайомства та на початковому етапі спільного життя;

2. страх близькості через травматичні стосунки у минулому шлюбі;

3. страх пережити знову біль та розчарування;

4. почуття провини перед дітьми за стосунки з іншим/іншою;

5. неприйняття дітьми нових стосунків батьків.

Як свідчить практика, психологічна готовність розлучених людей до вступу у новий шлюб містить ряд суб'єктивних та об'єктивних чинників, що детермінують рівень їх готовності до створення нової сім'ї. У контексті нашого дослідження доцільним є їх більш детальний розгляд та аналіз.

Загальний рівень психологічної готовності розлучених людей до шлюбу містить у собі суб'єктивні та об'єктивні чинники стабільності та складається із фізичної, особистісної, мотиваційної, емоційно-вольової, соціально-психологічної та біологічної готовності особистості.

Фізична можливість це шлюбний вік, фізичне та психічне здоров'я, фізичні можливості забезпечення сім'ї, народження спільних та виховання дітей від попередніх шлюбів.

Особистісна готовність – впевненість у необхідності створення сім'ї, усвідомлення майбутнього подружжя з конкретним обранцем (обраницею).

Мотиваційна готовність – чітко визначені позитивні мотиви повторного шлюбу, бажання створити та зберегти міцну сім'ю.

Емоційно-вольова готовність – зрілість та свобода, здатність особистості до усвідомленого вибору, самостійне прийняття рішень та відповідальність за них.

Соціально-психологічна готовність – розуміння соціальної позиції чоловік – дружина та притаманні особистості моральні якості, які є необхідними у подружньому житті.

Біологічна та сексуальна готовність – зрілий вік та досвід минулих сімейних стосунків.

Суб'єктивними чинниками міцних сімейних стосунків є готовність до шлюбу та сімейного життя, тобто соціально-психологічне утворення в структурі особистості, що інтегрує прийняття сімейних цінностей, особистісне розуміння знань та умінь в області психології сімейних стосунків, раціональне ведення домашнього господарства, сімейної педагогіки та міжособистісного спілкування в сім'ї.

Готовність до повторного шлюбу та створення нової сім'ї визначаються такими чинниками як:

- обставини та місце зустрічі розлучених людей;

- соціально-психологічні характеристики особистостей (характер, тип темпераменту, досвід, особливості спілкування, інтелектуальні та психічні процеси і т.д);

- термін періоду з моменту знайомства;

- вік членів майбутньої сім'ї;

- ставлення рідних та нерідних дітей до нової подружньої пари;

- батьки та їх ставлення до майбутнього подружнього союзу;

Позитивний вплив на створення повторної сім'ї відіграють такі чинники як знайомство на роботі, тривалий період знайомства, перше позитивне враження від знайомства з майбутньою дружиною (чоловіком).

Зовнішніми та внутрішніми чинниками, які детермінують рівень психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб є вік обох партнерів та різновиди повторного шлюбу (шлюб розлученого чоловіка з молодю та бездітною жінкою; шлюб розлученого чоловіка з розлученою жінкою з дітьми; шлюб вдови з вдівцем; «зворотний шлюб»), матеріальне становище обох партнерів, вплив дітей та індивідуальні особливості подружжя, тобто мотиви вступу у новий шлюб, емоційна стабільність та моральна готовність до нових стосунків. Так, до прикладу, Столярчук О. виділяє такі мотиви повторного шлюбу:

1. Відновлення кохання, прив'язаності;

2. Досягнення душевного комфорту;

3. Покращення матеріально-побутових умов життя;

4. Заміна дитині тата (мами) новим шлюбним партнером[9].

Визначаючи рівень психологічної готовності розлучених людей до нових стосунків необ-

хідно враховувати і типові психологічні особливості такого шлюбу, а саме:

- домінування розрахунку, а не почуттів;
- протилежна організація;
- порівняння нинішнього шлюбу з колишнім;
- повторна адаптація.

Водночас на заваді щасливому сімейному життю можуть стояти й такі протиріччя:

- між старими і новими сімейно-родинними настановами;
- між минулим досвідом сімейного життя та теперішніми стосунками;
- між суперечливими або і протилежними звичками майбутнього подружжя;
- між батьківською та подружньою любов'ю (сім'ї з дітьми від попереднього шлюбу)

У своїх дослідження Є. Рутман [11] виділяє такі ознаки міцного шлюбу:

1. Відчуття єдиного цілого, яке притаманне для усіх членів сім'ї та людей, які потрапляють до кола спілкування такої сім'ї. Тут кожен член сім'ї визнає та поважає право іншого на власне розпорядження життям, право на недоліки та помилки.

2. У благополучних сім'ях діти сприймаються як окрема група, усвідомлюється приналежність до іншого покоління, передача знань відбувається не лише від старших до молодших, а і навпаки, оскільки нове покоління володіє новою інформацією, вони «історично мудріші».

3. В благополучній сім'ї збережений зв'язок між поколіннями.

4. Тут немає чіткого розподілу ролей, кожен з членів сім'ї може прийняти на себе роль іншого.

5. Благополучна сім'я створює простір для психологічної безпеки своїх членів таким чином підвищуючи їх психічні сили.

Термін «вдалий шлюб» використовується у працях багатьох психологів. Так, до прикладу, вважається, що успішні сімейно-шлюбні стосунки мають відповідати таким ознакам як міжособистісна повага, чесність, бажання бути разом, спільність інтересів та толерантність.

А. Обозова визначає успішний шлюб як спільність інтересів та духовних цінностей подружжя [6].

На думку К. Роджерса успішними є ті сімейні стосунки, в яких панують відданість та співробітництво, гнучкість відносин, самостійність. Особливої уваги він наділяє спільним переживанням радісних моментів у сім'ї [10].

Повторний шлюб потрібно берегти особливо. Це той випадок, коли шлюб буде щасливим, або його не буде взагалі. Створити сім'ю вдруге набагато складніше, долаючи безкінечні сумніви, роздуми, побоювання та оцінку власних можливостей стати гідним нового партнера.

Саме психологічна сумісність є основою створення повторного шлюбу та перших років його існування. Для того, щоб усе негативне залишилося у минулому, потрібна праця над собою, в результаті якої зникнуть спогади про минулий шлюб, оскільки це вже зовсім інше життя.

Висновки та пропозиції. На підставі аналізу літератури з теми дослідження [4,6,7,13,14], можна зробити висновок, що психологічна готовність людини до повторного шлюбу включає в себе розуміння людьми, які створюють сім'ю, суспільної значущості власних дій, відповідні зобов'язання одного перед іншим, відповідальність за сім'ю, за дітей від попереднього шлюбу та спільних дітей, добровільне прийняття неминучих у сімейному житті турбот та обмеження особистої свободи.

За результатами дослідження визначені найбільш значущі чинники формування психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб, а саме: мотиви вступу у повторний шлюб та очікування від нових стосунків, психологічна сумісність партнерів, бажання та потреби дітей від попереднього шлюбу та матеріальне становище шлюбних партнерів, а також вік, особливості темпераменту та тип характеру обох майбутніх партнерів. Враховуючи те, що психологічна готовність розлучених людей до нового шлюбу потребує визначення чітких шляхів, компонентів та чинників її формування, потребують подальшого вивчення та обґрунтування рівні психологічної готовності до подружніх взаємин у повторному шлюбі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Вестник Кемеровского государственного университета*, 2014 № 3 (59) Т. 1
2. Дьоміна Г.А. Психологічні особливості підготовки до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. № 1, 2019, с. 95-105
3. Дяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 175 с.
4. Журавльова Л.П. Чинники психологічної готовності до сімейного життя в юнацькому віці //Л.П. Журавльова, О.М. Галицький// *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2020, № 1, с. 20-25
5. Н. Олифірович, Т. Зинкевич-Куземкина, Т. Велента. *Психология семейных кризисов*. Издательство: Речь, 2006г, 260с.
6. Обозова А. Н. Супружеская совместимость – фактор устойчивости брака // *Личность в системе общественных отношений*. – Ч. 4. – М., 1983. – С. 121.
7. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький: PolyLux design & print, 2020. 36 с.
8. *Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник з дисципліни для студентів денної та заочної*

форми навчання ступеню «Бакалавр» спеціальності 6.030103 «Практична психологія»/ укладач М.О. Марценюк. – Мукачево : МДУ, 2017. – 76 с.

9. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.

10. Роджерс К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы / Пер. с англ. В. Гаврилова. — М.: Эксмо, 2002. – 288 с. (Серия «Психология для всех»).

11. Рутман Е. Я. Права и интересы ребенка в гражданском и семейном законодательстве Республики Беларусь : учеб.-метод. пособие / Е. Я. Рут-

ман ; М-во образования Респ. Беларусь, Баранов. гос. ун-т. – Барановичи : РИО БарГУ, 2009. – 116 с.

12. Сімейне консультування : навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. – К. : ДП «Вид, дім «Персонал», 2011. – 304 с. – Бібліогр. : с. 300–302.

13. Т. Е. Аргентова, В. В. Колотилина Семья повторного брака как феномен современной социальной жизни. *Вестник Кемеровского государственного университета*, 2014 № 3 (59) Т. 1.

14. Чинники задоволеності шлюбом на різних етапах дорослості / Т. Коломієць, В. Ткачук // *Психологія: реальність і перспективи*, № 13, 2019, с. 159-164.